

עדה

דעה את
אלקי אביך
ועבדהו

פטרון מערכת דעה:

נתנדב לע"נ הרה"ח זאב ב"ר משה ע"ה
זו' האה"ח מרת פעריל ב"ר טובי' ע"ה

גליון מיוחד לבחורי חמד • ערוכים מתוך משנתו של כ"ק מרן רבינו שליט"א

גליון קיי"ג - פרשת בא - שנת תשפ"ג

דבר המערכת:

לרגל הופעת גליון 'דעהו' - מחודשת עם שיעורי

'מסילת ישרים' בלשון הקודש

לכל בני ישראל היה אור במושבם עם הופעת הגליון 'דעהו', המכילים מאמרים נבחרים מיושנה של פנימיות השפקת המוסר ותורת החסידות, תורה מפוארה בכלי מפואר, מיוחד לבחורי חמד ואברכים דורשי ומבקשי השם, מלוקט מאוצרו המנוצר של כ"ק מרן רבינו שליט"א.

והכינו לבבכם אל ה' ועבדהו (ש"א ז, א) - בשפתו הקולחת אמרי חן והשופעת אבני יסוד בעקבות הצדיקים אשר לפנינו, מנחיל רבינו שליט"א הוד קדומים של פנימיות הדעת, מוגש מוקטר בדברים של טעם כשולחן הערוך. באמרותיו ושיחותיו דורש ותובע לטפס ולעלות השגות גבוהות, ליישר עקמומית הלב ולהעמיד את האדם על מדרגתו האמיתית בעבודת ה', לנשאו ולהעלותו פסגת רום במעלות התורה והעבודה בהשקפה של צדיקי הדורות, לקיים מקרא שכתוב (הושע ו, א) "ונדעה נרדפה לדעת את השם".

דע את אלקי אביך ועבדהו (דחי"א כח, ט) - אך עם עומק הדברים להאיר עינים בשפע רב של הדרכה ומוסר מעולמם של מאורי החסידות זיע"א, נתן לו ה' אלקים לשון לימודים להוריד עינים והשגות גבוהים גם לרמה של בחורים וצעירים, ולרומם את נפש השומע מתוך גישה נכונה ואמירה רכה, כך שאף הצעיר שבתלמידים יבין ויטיל את דרכו לשאוף לעלות בסולם העולה בית אל ולהתדבק ב'נשמת' עסק התורה וקיום המצוות, ללמד ולהועיל, במחשבה בדיבור ובמעשה, לגדלם כאותן החסידים שבדור לפנינו. ויאמר אלקים יהי אור - אחר שנתיים ימים מאלו הופיעו גליונות 'דעהו', אשר בתוכו נבחר שיעורי 'מסילת ישרים' בלשון אידיש, נדרשנו לאשר שאלונו אנשי שם האומרים מי יראנו טוב לזכות גם הציבור הרחב ולהעתיק שיעורים נפלאים אלו בלשון הקודש. והיה אור, מבשרים אנו צדק בקהל רב על הופעת הגליון המחודשת מדי שבוע בשבוע בעז"ה עם שיעורי מסילת ישרים בלשה"ק, וישמח לב מבקשי ה'.

בגליון הנוכחי והבאים אחריו, התחלנו בהערכת השיעורים מחזור ב' משנות תשע"ב - תשע"ה. תוכן המאמרים נערכו תחת הדרכתו של כ"ק רבינו שליט"א, ומצודתו פרוסה על הרחבת העינים על ידי עורכים חשובים רמי המעלה העושים מלאכת ה' בעריכת המאמרים בשפה קולחת ולשון המתקבל על הלב. מלאכה רבה הושקעה בהגשת הדברים באופן קריא ומובן ובשפה ברורה, וגם שלא לאבוד את סגנון אמירתם ככתבם וכלשונם בבחינת "אנא נפשי כתבית יהבית", וחיבי אדם לומר בלשון רבו.

בטוחים אנחנו, כי כל אשר יקבע את עיונו בגליונות אלו, יפתחו עיניו בהבטת חידשה על מטרות חייו ותשוות נפשו להתעלות בתורה ועבודה מתוך הרגש של פנימיות וחדות הלב, להתעלות ולהזדכך בקדושה של מעלה, בבהירות הדעת והמוחין, ומלאה הארץ דעה את ה'.

מערכת 'דעהו'

משנת החסידות

שיעורים בספר התניא - פרק ל"ז
שיעור ע"א - א' (פרשת אמור תש"ס)

ביאורים ויסודות מורכבים בתורת מרן הבעש"ט ותלמידיו זיע"א

ותלמוד תורה כנגד כולם:

ביאור במעלת תלמוד תורה יותר מקיום המצוות

א. **ואלמדה מצותיך: מעלת תלמוד תורה לשלימות קיום המצוות**
ביאור בענין מעלת תלמוד תורה יותר מכל המצוות | לימוד התורה נעשית ע"י כוחות הדיבור והמחשבה שבאדם שהם פועלים יותר בעצם מהות האדם | ע"י לימוד התורה מזדכך ומתקדש עצם האדם, ובכך מתעלות גם המצוות למדרגה נעלית ומרוממת | פירוש דברי הגמ' 'תלמוד גדול - שמביא לידי מעשה'

ב. **מגיד מראשית אחרית: תכלית של קיום המצוות היא ראשית סיבת הבריאה**
יעקב ועשו חלקו בנחלת שני העולמות - יעקב לומד תורה, ועשו מקיים מצוות | הסיבה של כל מעשה ופעולה - מכח ראיית 'סוף המעשה' ב'ראשית המחשבה' | תכלית הבריאה - שימלא כבוד ה' את כל הארץ, והוא 'סוף המעשה' שעלה ב'ראשית המחשבה' | כל משך ימי קיום העולם עדיין לא מובן התכלית היוצאת מעסק הבריאה | בגמר התיקון יבינו כולם התכלית השלימות של הבריאה | עשו נולד קודם ליעקב - כי עבודתו היה בעצם לגלות אלוקות בעולם התחתון שהיא ה'ראשית' המתגלה בסוף

ג. **דרך מצותיך: דרגת המצוות צריך להיות בטל למדרגת התורה**
במשך כל הדורות היו המנהיגים של כלל ישראל אלו שהיו דוקא גדולי תורה | תיקון ועליית עשו - קיום המצוות - ע"י התבטלותו אל יעקב אחיו, בחינת 'גדול בתורה' | עשו ביזה את עבודת הבכורה, ובכך זכה יעקב אבינו גם בדרגת עשיית המצוות | יעקב אמר 'אנכי עשו בכורך' על חלק הטוב - קיום המצוות - שהיה גנוז בעשו וזכה בו יעקב

א.

ואלמדה מצותיך: מעלת תלמוד תורה לשלימות קיום המצוות

וכמו כן הם מגלים יותר את דרגת האדם, והיינו שאפשר להבין ולעמוד על תוכנו ופנימיותו של האדם בהתבוננות על דיבוריו ומחשבותיו יותר ממה שניתן להבין את פנימיותו ע"י פעולותיו ומעשיו, כי כיון שהדיבור והמחשבה הינם לבושים הקרובים ביותר לעצמות הנפש, ממילא מתבטאת בהם יותר מהות ואיכות הנפש, משא"כ בחלק העשיה שעצם הנפש אינו מתלבש בו כ"כ, אין היא מגלה גם את עצם מדרגת האדם.

ונמצא שמעלת ועדיפות כוחות הדיבור והמחשבה שבאדם לעומת כח המעשה שבו - הם בשני דברים: א, שיש בהם יותר חיות, כיון שהם לבושים הקרובים לנפש החיים שבאדם, ב, שהדברים הנפעלים בכוחות אלו יש להם השפעה יתירה על הנפש.

ע"י ההשתמשות בכוחות הללו נפשו מזדככת ומקדשת את עצם האדם

ובזה יובן מעלת מצות תלמוד תורה - הנעשית בכח הדיבור והמחשבה - לעומת שאר מצוות מעשיות. כי מאחר שהלימוד והעמל בתורה נעשים ע"י הכוחות הפנימיים שבאדם, בפעולת הדיבור, ובכח המחשבה וההתבוננות בהגיון ובשכל, שכאמור הם הלבושים

האדם, כי כח הדיבור והמחשבה שמשמשים בהם בעת הלימוד הם לבושים הקרובים יותר לעצמות הנפש, וכיון שמתגלה בהם דרגה יתירה מעצם האדם - יש בהם יותר חיות, ואילו דרגת החיות המלוכשת בכח העשיה, אינה קרובה כל כך לעצם הנפש, וממילא אין בה כזו חיות כמו שיש בדיבור ובמחשבה.

כוחות הדיבור והמחשבה קרובים ופועלים יותר בעצם הנפש ומהות האדם

כי הנה הפעולות המעשיות אף אם אדם עוסק בהם בכל כוחותיו, אמנם אינם קרובים לעצמותו, ואין מתגלה בהם עצם נפשו, כיון שרק הכוחות החיצוניים שבו - חלק המעשה - עסוקים בפעולות הללו, ואילו עצמות האדם אינו דבוק ומקושר בהם. אמנם כאשר האדם משתמש בכוחות פנימיים יותר שבנפשו, כמו כח הדיבור שהוא לבוש פנימי יותר, וכל שכן כח המחשבה, שבכוחות אלו מתגלים עצם נפש וחיות האדם, הרי בהכרח שהדיבור קרוב יותר לעצמותו ממש, וממילא הוא פועל יותר על מהות הנפש, כיון שעצמות הנפש מלוכשת במחשבה או בדיבור זה.

יש מעלה בתלמוד תורה לעומת כל המצוות אחר שביאר התניא את גודל מעלת המצוות המעשיות, שמתלבש בהן כח העשייה שבידיים ובכל רמ"ח האברים, ועל ידי זה מתעלים הגוף והנפש החיונית אל הקדושה, ונכללים גם המצוות באור אין סוף. הנה עתה בא לפרש מה שמצינו שהפליגו חז"ל מאוד במצוות תלמוד תורה על פני המצוות המעשיות, באמרם ז"ל שהיא שקולה כנגד כל המצוות, והרי שהיא עולה על כולנה ועומדת במדרגה יתירה מן שאר כל המצוות. ומבאר התניא במילות מועטות וזלה"ק: היינו מפני שתלמוד תורה היא בדיבור ומחשבה שהם לבושים הפנימיים של נפש החיונית, וגם מהותן ועצמותן של בחי' חב"ד מקליפת נוגה שבנפש החיונית נכללות בקדושה ממש כשעוסק בתורה בעיון ושכל, עכ"ל. ונבוא להרחיב את הדברים בס"ד.

מעלת לימוד התורה היא בכך שנפעלת ע"י כוחות פנימיים ונעלים שבאדם

הנה כוננת התניא לפרש, שמעלת תלמוד תורה לעומת מצוות מעשיות היא, כיוון שהכלים בהם לומדים תורה, דהיינו כלי השכל והדיבור, הם הכוחות הנעלים והפנימיים יותר שבנפש

פטרון הגליון - שבת

הרב חסיד המופלא והמפואר
מורה"ר יוסף יהודה ניסענפעלד הי"ו
זכות הפצת התורה יעמוד לו ולכל משפחתו

כי הנה הפעולות המעשיות אף אם אדם עוסק בהם בכל כוחותיו, אמנם אינם קרובים לעצמותו, ואין מתגלה בהם עצם נפשו, כיון שרק הכוחות החיצוניים שבו – חלק המעשה – עסוקים בפעולות הללו. אמנם כאשר האדם משתמש בכוחות פנימיים יותר שבנפשו, כמו כח הדיבור שהוא לבוש פנימי יותר, וכל שכן כח המחשבה, שבכוחות אלו מתגלים עצם נפש וחיות האדם

הגם שבודאי עצמותו של עשו היא רע גמור, והוא משייך אל הסט"א, מ"מ היה נכלל בו גם חלק הטוב וניצוץ קדוש שהחיה אותו, ולא היה זה מעצם נפשו. וחלק הטוב הזה שהיה בו, הוא ענין קיום מצוות מעשיות, שהוא העלאת קליפת נוגה שבעוה"ז, לעשות לו יתברך דירה כאן בעולם הגשמי. ונרמז זה בשמו 'עשו' – מלשון עשיה

הקרובים והנוגעים יותר לעצמות הנפש, ממילא נמצא שעצמות האדם וחיותו נכללים באור א"ס ב"ה המלוכב בשכל התורה, ובוזו הוא ממשך גילוי אלקות והשראת השכינה וקדושה עלינה על עצמות נפשו. כי כאשר האדם מדבר דברי תורה, ומתעמק במחשבתו בעיון חכמת התורה, היו כוחות אלו הקרובים לעצם מציאותו נכללים ומלוכבים באור אלקות שיש בתורה, וממילא הוא פועל בזה יזכור וטהרה לנפשו, וכל חיותו וישותו נכללת בקדושה, ושורה עליו פנימיות רצונו יתברך המתלבשת בתורה.

וזהו פירוש מאמר חז"ל הנזכר 'ותלמוד תורה כנגד כולם', היינו שלמוד התורה פועל יזכור וקדושה בעצם נפש האדם, יותר מכל המצוות שאין עשייתן גורמת יזכור כזה בעצמות האדם כאמור.

כח לימוד התורה מתעלות גם המצוות למדרגה נעלית ומרוממת

ולא זו בלבד אלא שלפי גודל העסק בלימוד התורה, כך גם קונה שלימות ע"י המצוות המעשיות, שהן התכלית הנרצית לעשות לו יתברך דירה בתחתונים כמו שהאר"ך כאן התייאר. כי אחר שמוכך האדם את עצמו ע"י לימוד התורה, הרי בזה מתעלות גם כל המצוות שלו, ומעמה הן מתקיימות במדרגה חשובה ובאופן מרומם יותר, כי כיון שהעושה אותם הינו איש נעלה ומזוכך, ממילא כל עשיותיו ופעולותיו יש להם משמעות נעלית.

כי הנה דרגת המצוה, באיזו בחינה היא נעשית, תלויה במדרגת האדם העושה אותה, כי כל אחד מקיים את המצוות לפי גודל דרגתו והשגתו בעבודת השי"ת, ומובן ממילא שאינו דומה פעולת המצוה הנעשית ע"י איש פשוט שאינו בעל השגה - למדרגתה כאשר היא נעשית ע"י צדיק ובעל השגה, שבוודאי יש משמעות אחרת לגמרי לדרגת קיום המצוה של אדם קדוש

יעקב ועשו חלקו בנחלת שני העולמות

ונבוא להרחיב הדברים יותר כי הנה נודע מה שאמרו חז"ל (תנב"א וזטא פ"ט) שיעקב ועשו חלקו בנחלת שני העולמות, יעקב נטל לחלקו העולם הבא, ועשו נטל את העולם הזה לנחלתו. וביאור הדבר בפנימיות הוא, שיעקב אבינו לקח לחלקו בעבודת השי"ת את מצוות תלמוד תורה - שהיא נקראת עסק 'עולם הבא' (וכמו שנתבאר במקום אחר באריכות), כי הוא היה הצדיק העוסק בתורה כמ"ש (בראשית כה, כז) 'יעקב איש תם יושב אוהלים', ואין לו שייכות עם ה'חוף' - תיקון ובידור ענייני העוה"ז, שהם גורלו ועבודתו של עשו שהוא 'איש שדה' (שם).

יעקב אבינו שייך ללימוד התורה, ועשו לקיום המצוות

ופירוש הענין הוא, כי הגם שבודאי עצמותו של עשו היא רע גמור, והוא משייך אל הסט"א והקליפות, מ"מ היה נכלל בו גם חלק הטוב וניצוץ קדוש שהחיה אותו, ולא היה זה מעצם נפשו, אלא שמצד תערוכת הטוב ורע שבעולם נתערבו גם בו חלקים טובים, בכדי שיהא לו חיות וקיום. והלק הטוב הזה שהיה בו, הוא ענין קיום מצוות מעשיות, שהוא העלאת קליפת נוגה שבעוה"ז, לעשות לו יתברך דירה כאן בעולם הגשמי. ונרמז זה בשמו 'עשו' - מלשון עשיה, כי חלקו היה שייך לחלק העשיה שבבריאה, לדרגת עשיית המצוות בפועל ממש.

פרק ל"ז

ומה שאמרו רז"ל שתלמוד תורה כנגד כלם, הינו מפני שתלמוד תורה היא דבור ומחשבה, שהם לבושים הפנימיים של נפש החינית... אין ערוף ורמיון כלל בין החיות שברמ"ח אבריו לגבי החיות שבמוחין, שהוא השכל המתחלק לשלש בחינות, חכמה בינה ודעת. ככה ממש הדרך משל, להבדיל פרקבות הבדלות לאין קץ, בהארת אור אין סוף פרוף הוא המתלבשות במצות מעשיות, לגבי הארת אור אין סוף שבחינת חכמה בינה ודעת שבחכמת התורה, איש איש כפי שכלו והשגתו

ומזוכך, שאצלו היא מתקיימת באופן עמוק ומרומם יותר, ופועלת יותר את תכליתה הרצויה. ושלימות זו קונים ע"י העסק בלימוד התורה, שהיא מזככת את האדם ומרוממת אותו עד שהוא נעשה לאיש נעלה ורוחני, וכאשר אדם כזה עוסק בקיום המצוות, אזי הם נעשים בדרגת השלימות כפי שראוי להם.

תכלית הכוונה העליונה - גילוי אלקות למטה הנעשית ע"י פעולות המצוות, בכח עסק התורה

ונמצא שבאמת תכלית ירידת הנשמה לעולם הזה הוא, כדי לזכך ולקדש את הגוף והנפש הבהמית ואת כל העניינים החומריים של העולם הגשמי שחיותם נמשכת מקליפת נוגה, שיהיו כולם נכללים בקדושת אור א"ס ב"ה ובפנימיות רצונו יתברך המלוכב בתורה ובמצוות, ודבר זה נעשה בעיקר ע"י קיום מצוות מעשיות דייקא.

ומטעם זה צריכה להיות כל כוונת האדם בלימודו 'ללמוד וללמד לשמור ולעשות', וכדרך שאמרו חז"ל (ירושלמי שבת פ"א ה"ב) שהלומד שלא על מנת לעשות נוח לו שלא נברא ולא יצא לעולם. כי זו אכן כל תכלית הכוונה העליונה, להיות לו יתברך דירה בתחתונים ע"י קיום המצוות, ושהחלקים הירודים והנמיכים שבבריאה יתכללו כולם באור האלקות. והמא"י טעמא נמי אמרינן בגמ' (מו"ק ט:): שמצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים מבטלים תלמוד תורה עליה (וכמו שהביא כאן התייאר בהמשך דבריו), כי זהו שלימות התורה - כאשר

ב.

מגיד מראשית אחרית: תכלית של קיום המצוות היא ראשית סיבת הבריאה

נמשכת הקדושה העליונה עד למטה בכח העשיה.

אך מאידך גיסא מעלת תלמוד תורה הוא, כי כדי שהמצוות המעשיות יפעלו את פעולתן נככון - אל התכלית שלשמה ניתנו, נצרך להקדים לכך את נפש התורה שהוא מוכך ומרומם את נפש האדם, וכך יתקיימו מצוותיו במדרגה הנכונה שיוכלו לברר ולתקן את העולם הגשמי. [וכל זה הוא מלבד הדבר הפשוט והמוכך, שצורך עסק ולימוד התורה הוא הכרחי לידיעת הלכות

ודיני המצוות על בוריים ואמיתתם, לדעת את המעשה אשר יעשו, ורק על ידי זה יכולים לקיים את המצוות באופן הראוי כרצונו יתברך].

פירוש מסקנת הגמ' 'תלמוד גדול - שמביא לידי מעשה'

ובזה יובן השקלא וטריא בגמ' (קידושין מ:), שדנו התנאים אם תלמוד גדול או מעשה גדול, ולבסוף 'צענו כולם ואמרו תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה'. וכבר נחקשו בזה ראשונים והאחרונים שהדברים סותרים מיניה וביה, כי אם כל מעלת התלמוד היא בכך שהוא 'מביא לידי מעשה' וממשש כהכנה אל המעשה, הרי מובן שהמעשה הוא העיקר והחשוב, ואיך אמרו שתלמוד גדול.

אך להאמור יובן היטב, כי אכן העיקר הוא חלק המעשה, שהוא תכלית כל בריאת העולמות וירידת הנשמות לעולם הזה, בכדי להפוך את העולם הגשמי ולכללו באור א"ס ב"ה. אמנם בכל זאת תכלית זו אינה נשלמת אלא ע"י 'תלמוד', כי רק ע"י התמדה בלימוד מזדככת נפש האדם בשלימות עד שביכולתו לקיים את המצוות באופן הראוי שבו יושלם רצון העליון ב"ה בהמשכת גילוי אלקות למטה ע"י כח פעולות המצוות. ונמצא שעיקר עסק האדם צריך להיות בעמל עסק התורה שהיא 'מגדלת ומרוממת על כל המעשים', ואחריו תתקיים גם המעלה שבקיום המצוות.

הראשון קודם יעקב, אשר זה מורה שדרגתו היא בח' ראשית, שהוא ענין בכוחה. כי הנה ביאור ענין ה'ראשית' בכל מקום הוא - תכלית הכוונה והסיבה האמיתית שיש לכל דבר הנפעל בעולם, ותכלית זו אינו מתגלה אלא לבסוף כאשר נגמר הדבר, וע"ז נאמר 'סוף מעשה במחשבה תחילה'.

סיבת כל פעולה - מכח ראית 'סוף המעשה' בראשית המחשבה'

דוגמא לדבר, כגון אדם העוסק בבניית בית גדול לצורך עצמו, הנה התכלית הנרצה מכל מלאכת הבנין היא שרוצה שיהא לו מקום גדול ורחב עבור כל הצטרפויותיו ועסקיו וצורך מנוחת נפש וכדומה. ותחילת כל המלאכה היא ממה שצריך לבדעו ציור של דירה נאה, בנוי ומשוכלל ביופי גדול - כולו נאה כולו יאה, והוא מדמה בנפשו איך שהוא יושב שם במנוחת הנפש ועוסק שם בענייניו ובצרכיו, ומכח ציור זה הוא עושה את כל הפעולות הנצרכות כדי לבנות את הבית המפואר הזה, ונמצא שציור 'סוף המעשה' של בית גמור ומשוכלל, הוא 'ראשית' המלאכה.

וכן בכל דבר, 'ראשית המחשבה' היא הדבר שיצא לפועל רק ב'סוף המעשה', כי מכח מה שרואים ומדמים בעת התחלתה את התכלית שתצא מכל העסק והמלאכה, ועושים את כל הפעולות עד שאכן ייגמר הדבר בכי טוב.

עשו נולד קודם - כי הוא שייך אל ה'ראשית' והתכלית המתגלה לבסוף
ובענין הזה יבואר ג"כ למה היה עשו הבכור, שנולד

לעתיד לבוא
כאשר תתגלה
התכלית הנרצה,
ויבוא העולם
אל גמר תיקונו,
וכמו כן יתקנו אז
הנשמות הנידחות
והניצוצות הק',
אזי ישכילו וישגו
הכל שאכן כדאי
היו כל המעברים
והקשיים שעברו
על הבריאה מימות
עולם, בעבור
שנגיע לבסוף אל
השלימות הזו
שאליה היתה
הכוונה בראשית
היצירה

מטעם זה ראינו
בכל משך הדורות,
שכל גדולי ישראל
ומנהיגי העדה
הם דוקא אלו
הגדולים בתורה,
ולא מארי מצוות
מעשים טובים
לחוד. והטעם בזה
הוא כאמור, כי רק
ע"י גדלות והבנה
עמוקה בתורה,
יכולים לדעת
איך להשלים את
רצון העליון ב"ה
בהמשכת אלוקות
בעולם הזה, וכמו
כן גם שלימות
עבודה זו של
העלאת העולם
הגשמי נעשית
דוקא ע"י אנשים
כאלו שנזדככו
ונתקדשו ע"י
העמל בתורה

בכדי לזכות לבוא לדרגת השגה נעלה זו של גילוי
אלוקות שתתגלה בעת קץ - שזהו תכלית השכר הטוב
שעתיד הקב"ה להנחיל לצדיקים.
וביותר יבינו, שלא רק שכדאי היה כל זה בעבור
קיבול השכר והתענוג, אלא ירגישו **שעצם הזכות**
לשמח את המקום ולעשות נחת רוח ליוצרו יתברך ע"י
שנתגלה כבוד ה' בכל העולם, שזה נפעל בכח עבודתו
במשך השנים - זו הזכות הכי גדולה שאפשר לזכות
בה, ובשביל זה לבד כדאי היה לסבול את כל הקשיים
והצרות.

מצב העולם בתיקון השלם הוא 'סוף המעשה' שעלה
ב'ראשית המחשבה'
והנה שלימות תכלית זו עלתה ברצונו יתברך בעת
תחילת הבריאה, וזהו 'סוף המעשה' שראה הקב"ה
ב'ראשית המחשבה', ומטעם זה ברא את כל העולמות.
ונתבאר לעיל בתניא שתכלית גילוי זו שלעתיד לבוא
נפעלת ע"י עשיית המצוות בזמן הזה, כי ע"י פעולת
המצוות ברמ"ח האברים החיצוניים ובכח נפש החיונית,
וכן במה שחפצי המצוות נעשים מדברים הגשמיים
וחומריים המקבלים חיותם מקליפת נוגה, ע"י הם
מתעלים ונכללים באור א"ס ב"ה המלוכב בתורה
ובמצוות, ומתהפך כל העולם הגשמי להיות מרכבה
להש"ת, ובהמשכת קדושה זו תלויה כל שלימות
הגילוי של ימות המשיח.

עשו היה הבכור - כי עבודתו לגלות אלוקות בעולם
התחתון
והנה בזה מתבאר למה היה 'עשו' הבכור והראשית,
כי אכן התיקון הנפעל ע"י עבודתו שהוא גילוי אלוקות
במקומות הנמוכים של העולם הגשמי, הוא הוא התכלית
שהיתה מצויירת ב'ראשית' המחשבה תחילה, ובעבורה
נבראו כל העולמות. ואילו היה עשו בוחר בצד הטוב
והיה מתדבק בעבודה נעלית זו, אז היה מתעלה להיות
עוד יותר גדול מיעקב שעבודתו היא 'יושב אוהלים',
והיה הוא ה'בכור' האמיתי שגדולה מעלתו ממעלת אחיו.

מה שאמר יעקב 'אנכי עשו בכורך' - נתכוון על
הניצוץ טוב שהיה גנוז בעשו
ועל חלק טוב זה שהיה גנוז מתחילה בעשו, וזכה בו
יעקב אבינו בעת שקנה ממנו את הבכורה, אמר יעקב
אבינו ליעקב אביו (שם כו, יט) 'אנכי עשו בכורך', ודבריו
היה נאמרים באמת, ולא היה בו שקר כלל, כי אכן
בחי' הבכורה - שהוא הניצוץ הטוב שהיה גנוז בעשו,
לא היה מעולם חלק מעצמותו של עשו, וממילא כאשר
מכר את הבכורה ליעקב אחיו נמצא שניטל ממנו חלק
טוב זה וזכה בו יעקב אבינו לגמרי, ושפיר אמר על
זה 'אנכי עשו בכורך'.

וזהו דרגת קיום המצוות - שבה מתעלים כל המקומות
הנמוכים של העולם התחתון אל הקדושה, וזהו
תכלית וסיבת כל בריאת העולמות שעלה לפני יתברך
בראשית המחשבה. אלא שכאמור צריכים להקדים לזה
את לימוד התורה שהיא מזככת את האדם לקיים כל
המצוות באופן ובדרגה מרוממת כאמור, ובכך נשלם
רצון העליון ב"ה בשלימות. (המשך הענין יתבאר בגליון הבא).

בעת גמר התיקון, שאז ימלא כבוד ה' את כל הארץ, לכן
ברא ויצר ועשה הקב"ה את כל העולמות.

כל ימות עולם עדיין אין התכלית היוצאת מעסק
הבריאה מובנת כלל
והנה מפני עומק התכלית הלזו, ומצד שגב מעלה
זו של גילוי אלוקות בעולם, אכן נמשך הדבר בריבוי
זמן ועדיין לא בא העולם לשלימות תיקונו, ובינתיים
אין נראה כלל מהי התכלית מכל העסק הלזו של
בריאת כל העולמות. וכל החוקרים על דבר זה נבוכים
ומבולבלים מאד, כי כבר עברו על העולם הרבה
מצבים שונות, הן זמני העליה והן זמני ירידה, וקשה
להבין כיצד כל זה הוא חלק מהתכלית הנרצית. וביותר
סתום הוא כל הנעשה עם נשמות ישראל - שעוברים
עליהם מצבים וקשיים של גיהנום ועונשים חמורים,
וכמה מהם נידחים בקצוי הארץ במקומות הסט"א
והקליפות. ולפעמים מתמיה האדם למה צריכים כל
כך הרבה מעברים וזיכוכים, הלא כוונת הבריאה היתה
להטיב, ומהי התכלית בכל הנעשה תחת השמש.

בגמור התיקון יאמרו כולם שהכל היה כדאי כדי
להגיע לתכלית השלימות
אך הכלל בזה הוא - כמו פתגם העולם 'פאר א נאך
ווייזט מען נישט קיין האלבע ארבעט' (לפתי - אין
מראים כלום כשעדיין עומדים באמצע העבודה...), והיינו
שעדיין אנהנו עומדים באמצע העבודה, כי הבריאה לא
באה עדיין אל שלימות תיקונה, ולגבי התכלית הנשגבה
שרצה הקב"ה ביצירת כל העולמות - כלונו נחשבים
כפתאים, ולכן אין אנו מבינים כלל את עומק הדבר
הנפעל ע"י הבריאה.

אמנם לעתיד לבוא כאשר תתגלה התכלית הנרצה,
ויבוא העולם אל גמר תיקונו - שהוא דרגה הנפלאה
של גילוי אלוקות כאמור, וכמו כן יתקנו אז הנשמות
הנידחות והניצוצות הק', אזי ישכילו וישגו הכל שאכן
כדאי היו כל המעברים והקשיים שעברו על הבריאה
מימות עולם, בעבור שנגיע לבסוף אל השלימות הזו
שאליה היתה הכוונה בראשית היצירה, והכל היה כדאי

ג.

דרך מצותיך: דרגת המצוות צריך להיות בטל למדרגת התורה

אע"פ שעיקר כוונת הבריאה הוא קיום המצוות
בפועל - בכל זאת צריך לכוף התלמוד דוקא

אולם כפי שביארנו לעיל, הנה הגם שאכן עיקר
כוונת הבריאה ותכלית ירידת הנשמה לעולם הזה
היא לצורך העלאת העולם הגשמי וכל הנמצא בו
שיתכללו בקדושת אור א"ס ב"ה ובפנימיות רצונו יתברך
המלוכב בתורה ובמצוות, ודבר זה נעשה בעיקר ע"י
קיום מצוות מעשיות, בכל זאת אי אפשר להגיע אל
דרגת השלימות בעבודה זו כי אם ע"י תלמוד תורה
המדריכה את האדם איך לקיים המצוות כהלכתם על
אמתתם. וביותר, שע"י עסק עמל התורה מזככת
נפש האדם, ועתה היא יכולה לקיים המצוות בדרגה
נעלה ומרוממת יותר. ונתבאר שזהו מה שאמרו חז"ל
'גדול תלמוד שהתלמוד מביא לידי מעשה', כלומר שרק
מכח התלמוד תורה יכולים לקיים חלק המעשה כראוי,
ושע"י תבוא התכלית הנשגבה של הזדככות עולם
העשיה 'להיות לו יתברך דירה בתחתונים'.

בכל משך הדורות היו ראשי העדה דוקא אלו
הגדולים בתורה

ואכן מטעם זה ראינו בכל משך הדורות, שכל גדולי
ישראל ומנהיגי העדה הם דוקא אלו הגדולים בתורה,
ולא מארי מצוות מעשים טובים לחוד. והטעם בזה הוא
כאמור, כי רק ע"י גדלות והבנה עמוקה בתורה, יכולים
לדעת איך להשלים את רצון העליון ב"ה בהמשכת אלוקות
בעולם הזה ע"י קיום המצוות, וכמו כן גם שלימות עבודה
זו של העלאת העולם הגשמי נעשית דוקא ע"י אנשים
כאלו שנזדככו ונתקדשו ע"י העמל בתורה. ולכן דוקא

הגדולים בתורה עומדים בראש העדה להנהיג את עם
ה' ולהורות להם את הדרך ילכו בה, וכאמור חז"ל
הנ"ל 'גדול תלמוד שמביא לידי מעשה'.

תיקון ועליית עשו - אם היה מבטל את עצמו ליעקב
אחיו

והוא הדין בענייננו לגבי יעקב ועשו, אע"פ שאכן
גדלה מעלת עשיית המצוות - שהיא עבודת עשו איש
שדה' - יותר ממעלת יעקב אבינו היושב אוהלים, מ"מ
היה עשו צריך להיות בטל ליעקב אחיו העוסק בתורה,
והיה לו לקבל ממנו הדרכה לדעת את המעשה אשר
יעשה, וכגון לבקש ממנו שילמד אותו תורה וכדומה,
ובכך היו שניהם כלולים זה בזה, הלומד תורה והעוסק
במצוות, ומכח ביטול זה היה ביכולתו להמשיך כל
ענייני התורה עד חלק העשיה, וע"י היה עולה מעלות
רמות ונשגבות עוד יותר ממעלת יעקב, כי עבודתו
היה משלים כראוי את הרצון העליון בהעלאת כל
העולם הגשמי להיכלל באור א"ס ב"ה.

עשו ביה את עבודת הבכורה, ובכך זכה יעקב אבינו
גם בדרגת עשיית המצוות

אמנם עשו בגודל רשעותו לא עמד בבחירתו לעשות
רצון בוראו יתברך, והעמיד עצמו באופן שאין לו שייכות
כלל אל חלק הטוב שבתוכו שהוא בחי' ה'בכורה' שהיה
גנוז בו. ומפני כך מכר את בכורתו ליעקב, כי לא רצה
שיהיה לו איזה שייכות עם הניצוץ הקדוש המחיה אותו,
וכמ"ש (שם פסוק לד) 'ויבן עשו את הבכורה'. והנה
בכך זכה יעקב ליטול את חלקו וגם חלק אחיו בעבודה,

א.

מכת ארבה בחי' מילה, העומד לעומת הכוכב 'רעה'

בא אל פרעה (י. כ).^(*)

בהמשך הפרשה אחר מכת ארבה, אמר פרעה למשה רבינו **ראו כי רעה נגד פניכם** (י. 24) ומפרש רש"י 'ומדרש אגדה שמעתי כוכב אחד יש ששמו 'רעה', אמר להם פרעה רואה אני באיזמטיננות שלי אותו כוכב עולה לקראתכם במדבר והוא סימן דם והריגה. וכשחטאו ישראל בעגל ובקש הקב"ה להרגם, אמר משה בתפלתו למה יאמרו מצרים לאמר 'ברעה' הוציאם, זו היא שאמר להם ראו כי רעה נגד פניכם, מיד וינחם ה' על 'הרעה'. והפך את הדם לדם מילה שמל' היושע אותם, וזהו שנאמר היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם, שהיו אומרים לכם דם אנו רואין עליכם במדבר'.

ויש לומר כי הקדים הקב"ה רפואה למכה, ועוד לפני עליית הכוכב 'רעה', המשיך את האור המבטלה. כי 'ברעה' יכול להתחלף עם אותיות 'ארבה', לפי שאותיות א' וע' הן מאותיות אה"ע המתחלפות ביניהן. ולכן דוקא אחר מכת 'ארבה' ראה פרעה את עני 'ברעה' הוציאם, כי הקב"ה כבר המשיך את הרפואה לזה והחליפו לאותיות 'ארבה'.

וענין התיקון הנרמז ב'ארבה', הוא על פי מה שכתב רש"י שהפך הקב"ה את הסימן דם ל'דם מילה'. שהרי מכת ארבה היא המכה השמינית, ולכן היא מכוונת למצות מילה שהיא ביום השמיני. ואכן 'ארבה' הוא בגי' ה' פנמים שם הוי"ו, כי הוא בחי' שמיני. והוא בגי' פ' פענח' זה אלוהו, שהוא מלאך הברית. כי ע"י זכות המילה נתהפך הסימן של 'ברעה' להיות דם מילה.

ויש לרמוז ענין זה כמאמר הקב"ה אל משה רבינו בתחלת הפרשה, שאמר לו **בא אל פרעה**, שהם אותיות 'אלף רעה', דהיינו שיחלף את הע' של 'ברעה' עם אות 'אלף' ויהיה מזה 'ארבה', בחי' אור המילה שהוא תיקון ענין זה.

ב.

הקושי במכת ארבה בסילוק ההשגחה ממצרים

ובכה את עין הארץ ולא יוכל לראות את הארץ (י. 24).

פי' רש"י אשר לשון קצרה דיבר הכתוב, והכוונה היא 'ולא יוכל הוראה לראות את הארץ'. ועדיין לא נתפרש מי הוא 'יוראה' זה, שלא יוכל לראות את הארץ.

ויש לומר כי הכוונה היא לשר של מצרים, אשר הוא לא יוכל לראות את הארץ. וזהו שאמר הכתוב **זכסה את עין הארץ**, כי השר הממונה על כל אומה מכוונה 'עין הארץ', כי הוא השליח של ההשגחה העליונה על אותה אומה, ולכן הוא העי' המשגיחה ומביטה על 'הארץ'.

וענין זה מרמזו בשם המכה 'ארבה', אשר הוא נוט' א' רבה, כי מצרים מכוונם בפסוק (שעשה ה. 2) בשם 'רבה', ומבואר בזה"ק (ח"ב ק"ב) אשר זה הוא שם השר הממונה על מצרים. והיינו אשר במכה זו התגלה 'אלופו של עולם' המרומו באות א', וגילו זה התגבר על 'רבה' שר מצרים.

כי כאשר מאיר אור גדול, או מי שאין לו כלים לקבל את האור, מצינו עינו מגודל האור. וזה מה שאירע לשר של מצרים כאשר אמר אלופו של עולם באורו הגדול 'ארבה' בגי' 'אור' ע"כ^(**), והוא נתמלא עינו ולא יכול היה לראות את הארץ ולהשפיע אליה.

ולכן במכה זו דוקא ביקש פרעה בלשון 'יסר מעלי רק את המות הזה' (י. 25), ואפילו שהיו מכות אחרות קשות בהרבה מזה. אכן הרי זה לפי שמלכי אומות העולם מושכים את כל שפע חיותם וקיומם מהשפעות השר הממונה עליהם בשמים. ולכן כאשר במכה זו נתמלא עינו של השר ולא היה יכול להשפיע עליו חיות בהשגחה עליונה, הרגיש פרעה ממש טעם מיתה.

ויש להוסיף כי לכן נצטוו במכה זו דוקא 'למען תספר באזני בנך ובן בנך' וגו' (י. 27), כי דבר זה נוגע לכל הדורות, להראות את חביבותו של ישראל לפני הקב"ה. שהרי כלל ישראל נשתלחו לכמה גלויות, אבל בכל מקום שגלו ישראל היתה שכניה עמהם

(מגילה כט.), והיינו אשר הקב"ה לא הסיר את ההשגחה מאיתנו בכל המעברים שעברנו. ולכן בכל הגלויות שעברו כלל ישראל, מעולם לא הגיעו לטעם מיתה זה שהרגיש פרעה כאשר הסתלקה ההשגחה ממנו, כי על כלל ישראל משיגה הקב"ה תמיד בעין תמלתו.

ג.

קרנן פסח בחי' קרבנו של הבל שנתקבל ברצון

דברו אל כל עדת ישראל לאמר כעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה' לביית אבותו לביית. ואם ימנע הבית מהיות משה ולקה הוא ושכנו הקרוב אל ביתו במנכת נפשות, איש לפי אכלו תכוסו על השח (י. 27-28).

הנה הקרבן הראשון שזכר בתורה, הוא קרבנו של הבל שהביא 'מבכורות צאנ' (בראשית ד. 2). ובקרבן זה רואים שהקפיד על 'בכורות' צאנו, והקריב את קרבנו מן הצאן. וענין זה נמצא ג"כ בקרבן פסח, אשר הוא בוטח מכת 'בכורות', ובאותו הזמן נתברר כי 'בני בכורי ישראל', והוא ראשית הבחירה בכלל ישראל שהוא ג"כ בחי' בכורה, ובאותה שעה מקריבים 'שה' לביית, ונמצא כאן ענין של 'בכורות צאנ'.

ועיקר ענין קרבנו של הבל, הוא מה שנאמר בו (שם) וישע ה' אל הבל ואל מנחתו, שפנה הקב"ה אליו לקבל את קרבנו ברצון. וידוע כי היה זה השורש למה שיש 'עם הנבחר', אשר הקב"ה מקבל את עבודתו דייקא ברצון. ולשון הכתוב הוא 'וישע', שהוא מרמז על אור הפנים שיש בו 'ש"ע נהורין' כדאי' באר"ה"ק, ולכן כאשר האיר ה' פניו וקיבל את קרבן הבל ברצון נאמר 'וישע' המרמז על ש"ע. וזהו מה שנאמר כאן 'שה' לביית', דהיינו תיבת 'שה' במילואו (ש"י ה"ה) (כי אותיות נקראים אנים, ותיבת נקראות בתים. ובאשר ממלאים את אור ועושים ממנו תיבה כפי עצמו, הרי זה כמו שבנים בית מלך אוח) שהוא בגי' ש"ע, דהיינו שיהיה בחי' וישע ה'. ומסיק 'ואם ימנע הבית מהיות משה' שלא יגיעו לבחי' מילוי 'שה' לביית הנ"ל, אוי' ולקה הוא ושכנו' שיצטרף עמו את השכן, אשר 'שכן' הוא בגי' ש"ע, דהיינו שימשיך את אור הפנים מבחון משכנו הקרוב אליו, אפילו אם הוא בעצמו לא הגיע לכך.

[ותקין זה שמצרים את הש"ע נהורין מבחון, הוא למי שאינו במדרגת הבל בתיקונו, והוא נחשב בבחי' קון, ולכן צריך הוא לתקן את קרבנו של קון שלא נתקבל לרצון, ועל ידי זה יהיה נמשך אליו אור הש"ע נהורין מבחון. וזהו שנאמר בו במכסת נפשות, כי 'נפשת' הוא אותיות 'נפשת', שהוא היה קרבנו של קון. והיינו אשר על ידי תיקון קרבנו של קון, יהיה נמשך גם אליו אור הפנים מבחון.]

ובהמשך הפרשה (י. 31) נאמר 'ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אלהם משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם' וגו', כי 'קון' במילואו ('קון קון טוף) ע"כ הוא בגי' ש"ע, והוא ענין 'קון מלא רחמים' אשר הוקן במילואו רומנו על אור הפנים שהוא בחי' רחמים, ו'קון' במילואו הוא אכן בגי' 'מלא רחמים'. וכל זה מורה על ענין המשכת ש"ע נהורין בהקרבת קרבן פסח, שהוא היסוד לכל קרבנות ישראל בכל השנה כמו שנתבאר במקו"א, אשר עיקר עבודת הקרבנות הוא מה שהקב"ה מקבל את עבודת ישראל באור הפנים ומאיר עלינו ברהמיו.

ד.

ירושלים של מעלה ומטה מתאחדים בליל הסדר

כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים (יא. 27).

יש לרמוז בפסוק זה על בחי' בקדושת חצות ליל פסח, כי הנה 'כחצות הלילה' הוא בגי' 'בירושלים', 'אני יוצא בתוך' הוא בגי' ירושלים, ונמצא 'ירושלים בירושלים' דהיינו ירושלים של מטה הנכללת ומתאחדת בירושלים של מעלה, ויחד זה נפעל בחצות ליל הסדר. וכידוע מה שכתב תרגום יונתן על הפסוק (שמות ט. 2) 'ואשא אתכם על כנפי נשרים' שכלל ישראל הלכו לירושלים בליל פסח. [והוא יסוד קדושת בית המקדש המיוסד על כך שבית המקדש של מטה מכוון כנגד בית המקדש של מעלה

(שהש"ר ג. 20), אשר על ידי זה מתקבלות עבודות ישראל הנעשות בביהמ"ק, ועולות ומתקבלות לנחת רוח למעלה].

ה.

מצות עשה בחי' יחודא עילאה ומצות לא תעשה בכחי' יחודא תתאה

אך ביום הראשון תשבתו שאור מכתכם (יב. 20).

על איסור חמץ יש בתורה מצות עשה ומצות לא תעשה, מצות עשה הוא מה שנאמר כאן 'תשבתו שאור מכתכם', ומצות לא תעשה הוא מה שנאמר להלן (יב. 21) 'ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך'.

והנה איתא בזה"ק (ח"א יב.) כי הפסוק 'שמעו ישראל' אלקינו ה' אחד' (דברים ד. 1) הוא 'יחודא עילאה', ואילו מה שאומרים 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' הוא 'יחודא תתאה'. והענין בזה בקצרה ע"פ המבואר בספה"ק, כי אהדות ה' הנוכח בפסוק 'שמעו ישראל' הוא ענין מה שמציאות ה' היא המציאות היחידה האמיתית, ובו תלויים כל הנמצאים כולם. ובחי' זו נעלית מכל גדר והשגה, וכענין שאמרו בזה"ק (תקד"ו 1) לית מחשבה תפיסא ביה, כי הוא מציאות ה' כביכול בעצמו, הנהלה ומופשט מכל גדר ותפיסה. ואילו 'ברוך שם' וכו', מורה על מציאותו יתברך המתפשטת בכל העולמות, עד אשר כל דבר ודבר הוא פרט וענף ממלכות ה', אשר לכן 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'. והוא בחי' לית אתר פני מיניה (שם 23), כדכתב (שערי 1, 2) 'מלווה כל הארץ כבודו'.

ויש לומר כי נגד שני יחודים אלו יש שני חלקים במצוות התורה, שהם מצוות עשה ומצוות לא תעשה. ונפרש כי מצוות עשה אשר עניינם הוא המשכת אור ה' בעולם, עוסקות בענין 'יחודא עילאה', אשר לפי שהוא מופשט מכל העולמות וגדריהם, לכן צריכים לעסוק במעשה המצוות כדי להמשיך אור מבחי' זו להאיר את העולמות. ואילו מצוות לא תעשה אשר מקיימם אותם בשב ואל תעשה, עוסקות בהמשכת וגילו האור מבחי' 'יחודא תתאה', אשר לפי שענין יחוד זה הוא כל מציאות העולמות וצמצומיהם, לכן אין צריך לעשות מעשה כדי להמשיך את אורו, אלא לפי שכל מציאות העולם הזה מעלה ומסתור על חיות ה' אשר צריכים לכן צריכים להישמר ולהיזהר מלהיכשל במצוות לא תעשה, ועל ידי זה ניצולים מן החסרת והקלי' המעלימים על אור ה'. ולכן 'תשבתו' שהוא מצות עשה הוא בגי' 'שמעו ישראל הוי"ה אלקינו הוי"ה אחד', ואילו 'ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך' הוא בגי' 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'.

והנה גם במצוות אכילת מצה יש מצות עשה ולא תעשה, כי יש מצות עשה של בערב תאכלו מצות (שמות יב. 17), ומצות לא תעשה של לא תאכל עליו חמץ (דברים טז. 1). ובגמ' (פסחים 25) דרשו כי אין מצוה של אכילת מצה חובה בכל ימי חג הפסח, אבל איסור אכילת חמץ הוא עומד בכל הימים. ועל פי הנ"ל נפרש כי רק בליל הסדר שהוא עצם הציאה ממצרים ומ"ט שערי הטומאה שהיו ישראל שרויים בהם, או נצריכים לכה של מצות עשה שהוא המשכת אור כנ"ל, אשר ככה אור נעלה זה שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה ונגאלם יצאו ממצרים. אבל בשאר הימים אין צריכים המשכת אור מיוחדת, שהרי כבר יצאו ממצרים, אבל עדיין צריכים לשמירה מן הקלי', שהרי עדיין היה פרעה רודף אחר בני ישראל להשיבם מצרימה, ולכן צריכים מצות לא תעשה שהיא שמירה מן הקלי' כנ"ל.

והנה גם שבכל ימי הפסח אכילת מצה רשות מלבד ליל הראשון, למדו זאת חז"ל מיום שביעי של פסח, כמו שאמרו (פסחים 25) מה שביעי רשות אף ששתי ימים רשות. ויש לפרש זאת על פי מה דאיתא בזה"ק (ח"א יב.) כי הפסוק 'קיון המים מתחת השמים אל מקום אחד' (בראשית א. 9) הוא בחי' יחודא עילאה, ואילו 'ותראה היבשה' (שם) הוא בחי' יחודא תתאה. והרי בשביעי של פסח היתה קריעת ים סוף, אשר באותה שעה נהיה מן הים יבשה, והוא בחי' 'ותראה היבשה', ובה נמשך הכח של יחודא תתאה, אשר לפי המבואר זה הוא שורש מה שאין אוכלים חמץ בכל שבעת ימי הפסח, וככה שמירה זאת אין צריכים למצות עשה של אכילת מצה.

שמע בני מוסר אביך: מבוא ללימוד חכמת המוסר

א. חכמת המוסר: עומק החכמה של עבודת ה'
'מהות' המוסר מהי? | 'עומק' חכמת המוסר | החכמה של עבודת ה' - סוגיות עמוקות מיני ים | החכמה הגדולה מכל החכמות - איך אפשר להתרשל בלימודה?! | החיוב ללמוד ענייני עבודת ה' בעיון | איך צריך ללמוד מוסר? וכמה? | מוסר אינה 'שיטה' מסוימת | גם שלמה המלך ורבותינו הראשונים חיברו ספרי מוסר | לימוד המוסר - הדרכה לחשוב ולהרגיש כפי שנדרש מעובד ה'

ב. ראו מי ברא אלה: התבוננות בבריאה ותכליתה
ההתבוננות בבריאה בכללות ובפרטות | ההתבוננות הראשונה והיסודית שיהודי צריך להתבונן: מהי תכליתה של הבריאה הנפלאה שאנו רואים? | הבריאה בעצמה מכרזת ואומרת על בוראה | הבריאה בעצמה מכרזת ואומרת שהאדם הוא תכלית הבריאה | איך נקבל את ההשקפה הנכונה והאמיתית על הבריאה? | דוגמא של התבוננות

ג. בתחבולות תעשה מלחמה: התחכמות נגד ערמוניות היצר
בתחבולות גדולה - נגד תחבולות היצר - תעשה מלחמה | מתחבולות היצר לקבל את המוסר באופן לא נכון | דוגמאות מתחבולותיו של היצר הרע בזה | נדרשת כנגדו חכמה עמוקה | יסוד עיקרי: שלא להסיח דעת מן המוסר

..א.

חכמת המוסר: עומק החכמה של עבודת ה'

לימוד חכמת המוסר בעיון

רבינו הרמח"ל פותח את ספרו 'מסילת ישרים' (בהקדמת הרב המחבר) עם יסוד גדול ונחוץ עד מאוד, לאמר: **"רְאֵת ה' הִיא חֻמָּה!"** ראת ה' אינה ענין שאפשר לקנות בשטחיות, זוהי חכמה גדולה ועמוקה שצריך ללמדה היטב ולהתעמק בה.

ובאמת זהו פלא גדול למה לא מחנכים כן בעולם התורה. כמעט לא נהוג בישיבות לקבוע זמן ללימוד המוסר בעיון, עם שיעורים עמוקים הנמסרים ע"י מגיד שיעור מובהק, אשר ילמד היטב את החכמה של עבודת ה' [כמובן שבענינים אלו יש צורך שהמגיד שיעור יהיה בעל שיעור קומה ובעל מדרגה, אדם עובד ה' השקוע כל כולו בענינים אלו]. אמנם נכון שמעולם היו - וגם בזמנינו קיימים - משיחים בישיבות אשר מוסרים 'שיחות מוסר' בעבודת ה', אבל רק מיעוטא דמיעוטא אשר קובעים שיעור בעיון בספרי מוסר, כדוגמת שיעור עיון במסכת בבא קמא וכדו'.

לימוד המוסר במוח ולב

אמת הדבר שלימוד המוסר אינו ענין של מוח בלבד, כי הוא צריך להיות בהתעוררות ובחמימות הלב, שהרי הדברים קרובים יותר להיות דברים שבלב, ורחמנא לבא בעי. אבל בכל זאת הרי זו חכמה נפלאה של עבודת ה', ויש בחכמה זו סוגיות עמוקות וענינים דקים ומורכבים מאוד הטעונים הסברה ברורה ובהירה. ואדרבה, יתכן שסוגיות אלו עמוקות יותר מסוגיות הש"ס וההלכה, וכדברי רבינו בעל מסילת ישרים, שחכמה זו היא החכמה הגדולה מכל החכמות.

ויש בחכמה זו הרבה מה להתעמק ולברר: איך עושים את רצון ה'? מהו המהלך האמיתי בעבודת ה'? מהי הדרך הישרה בקיום רצון ה'? מה הן המדרגות באהבת ה'? איך אפשר להתגבר על כל מיני תחבולות היצר? ועוד הרבה שאלות וביירוים שונים.

כמו כן קיימים הרבה יסודות וענינים שחובת האדם לדעת ולהבין הן במוח והן בלב, ודבר זה עצמו צריך לדעת: איך אפשר להבין דבר הבנת הלב? ויש בענין זה מהלך ברור. וכל הענינים הללו, הם סוגיות עמוקות מיני ים ממש.

תורת המוסר היא חלק מהתורה הק'

כל הענינים הללו הם סוגיות שבדרך כלל כדי ללמדם ולהבינם, יש צורך ללמוד בעיון ובהתעמקות מסכת אבות, אגדות הש"ס ומדרשים, שהם השורשים והיסודות לעניני עבודת ה' המבוארים בתנ"ך ובמאמרי חז"ל. ואם כן יש להתפלא: מדוע הדבר נזנח כל כך?! עד שנראה כאילו שמדובר כאן מאיזה ענין שאינו חשוב כ"כ, ובפרט בדורינו שהדבר נזנח עוד יותר! **הלא מדובר כאן ביסודות היהדות ועבודת ה'!** ואם כן למה הדבר הוזנח בעולם התורה?! זוהי תמיהה גדולה מאד.

שיעור מוסר קבוע חצי שעה בכל יום ויום

אולם על כל פנים זה ברור שיש חוב קדוש על כל יחיד להתחזק בענין זה, וכל אחד צריך לקבוע זמן קבוע בכל יום ללימוד המוסר. אמת שרובא דרובא של היום צריך להיות מוקדש לעסוק ולעמול בסוגיות הש"ס בעיון ובבקיאיות, חזאת מפני שלימוד המוסר אינו חלק בתורה ששייך לעסוק בו שעות רבות כל כך - אע"פ שהיא חכמה גדולה ועמוקה - בכל זאת **ההשפעה של לימוד המוסר היא באופן שאין צורך בזמן רב כ"כ עבור כן, ודי להשקיע בלימוד זה זמן מסוים בכל יום.** ועל כן צריך במשך רוב היום לעסוק ולעמול בלימוד סוגיות הש"ס וההלכה. אך לאידך גיסא אסור להזניח חלק זה של התורה, וצריך לקבוע עבור כן סדר קבוע, כמו חצי שעה בכל יום, או אפילו רק עשרים דקות, **ובאותו זמן ילמוד מוסר בעיון**, וכאשר יהיה זה בקביעות אז כל היום יהיו הדברים נרשמים בלבו ובמוחו, וממילא יתנהג כל היום ע"פ דברי המוסר, ואז גם יתחדשו אצלו תמיד עמקות נוספות בענינים הללו.

הקדמה

אִיךָ לֹא יִצְטָרֵךְ הַלְוִיָּאִי וְיָן עַל הַעֵינִי הַזֶּה לְדַעַת אֲמִתּוֹת הַדְּבָרִים וְלְדַעַת הַדְּרָךְ לְקַנְוֹתָם וְלְקַנְוֵם? מֵאִינ תְּבוֹא הַחֻכְמָה הַזֹּאת פֶּלֶב הָאָדָם אִם לֹא וּבְקִשְׁוֹהוּ וְכִינן שֶׁכָּבֵר הַתְּאֵמֶת אֲצֵל פֶּל הַחֵם צָרָה תְּמִימוֹת הַעֲבֹדָה וְחֹבֶת טְהָרְתָה וְנִקְיוֹנָה, שְׁוֹלֵת אֵלֶּה אֵינָה נִרְצִית וְדֹאֵי קָלָל, אֵלֶּה נְמַאֲסָת וּמִתְעַבֶּת

נקודות:

ויש בחכמה זו הרבה מה להתעמק ולברר: איך עושים את רצון ה'? מהו המהלך האמיתי בעבודת ה'? מהי הדרך הישרה בקיום רצון ה'? מה הן המדרגות באהבת ה'? איך אפשר להתגבר על כל מיני תחבולות היצר? כמו כן קיימים הרבה יסודות וענינים שחובת האדם לדעת ולהבין הן במוח והן בלב

תחבולותיו של היצר הרע: אנחנו תלמידי 'חדר' אחר...

בדרך כלל סבורים העולם, שכאשר מדברים אודות 'מוסר' הכוונה ל'דרך המוסר' של הצדיק רבי ישראל סאלאנטער זצ"ל, שההולכים בה מכונים 'בעלי מוסר', דהיינו שיטה שהיתה נהוגה בליטא, והיא הדרך בעבודת ה' שהנהיגו רבי ישראל סאלאנטער ותלמידיו. וכשם שיש 'דרך החסידות' שהיא דרך שהנהיגו רבוה"ק תלמידי הבעש"ט זי"ע - כמו כן יש 'דרך המוסר'.

ובזה מצא לו היצר הרע תחבולה רעה. שהוא בא לאדם ומבלבל את דעתו לאמור: "וכי אתה רוצה לעשות ממני בעל מוסר?! איני בעל מוסר! לא נתחנכתי לכך ואיני צריך ללמוד מוסר! אני לא מתלמידי ה'חדר' של רבי ישראל סאלאנטער! אנחנו חסידישע יוגעלייט, חסידישע בחורים, יש לנו דרך אחרת בעבודת ה', אנחנו תלמידי 'חדר' אחר לגמרי".

ואם כן אפשר לקחת את כל ספרי המוסר, ולומר: "כבודם במקומם מונח, אבל אני לא בעל מוסר! אני יכול לפעמים לפתוח ספר מוסר ולעייין בו, מהיכי תיתי, אבל לא באופן שזה יהיה עיקר עבודת ה', הרי אני לא מתלמידי ה'חדר של 'שיטת המוסר'!"

ספרי מוסר נתחברו על ידי שלמה המלך ע"ה ורבותינו הראשונים

ולכן, צריך לדעת שזוהי טעות גדולה ומרה! כי חכמת המוסר לא החלה אצל רבי ישראל סאלאנטער. רבי ישראל סאלאנטער נתפרסם כבעל מוסר גדול מפני שהוא עורר את העולם ללמוד מוסר, ואולם לא היה הבדל איזה ספר מוסר. אם חובות הלבבות, מסילת ישרים, או ספרים אחרים, **העיקר אצלו היה שצריך לקבוע זמן ללמוד ספרי מוסר**. כי לפני שהוא עורר על הדבר הוזנח הלימוד בקרב בית ישראל, והוא עורר את העולם שצריך ללמוד ספרי מוסר בקביעות.

אבל זהו לא חידוש שלו. הרי רבינו יונה ז"ל שכתב את ספרו **'שערי תשובה'** - לא היה תלמידו של רבי ישראל סאלאנטער... גם הרמב"ם ז"ל שכתב **הלכות דעות** - לא היה מתלמידי רבי ישראל סאלאנטער...

אמת שרואב דרובא של היום צריך להיות מוקדש לעסוק ולעמול בסוגיות הש"ס בעיון ובבקיאות, וזאת מפני שלימוד המוסר אינו חלק בתורה ששייך לעסוק בו שעות רבות כל כך – אע"פ שהיא חכמה גדולה ועמוקה – בכל זאת ההשפעה של לימוד המוסר היא באופן שאין צורך בזמן רב כ"כ עבור כך, ודי להשיקיע בלימוד זה זמן מסוים בכל יום

הבריאה עומדת ומכרזת, שהבורא שברא את הבריאה העמיד בעל הבית על הבריאה, והוא האדם! אנו רואים בבירור שהוא שולט על הבריאה ועושה עם כל אחד מהנבראים מה שברצונו לעשות בהם. עם שכלו יכול האדם לשלוט אפי' על האריה הגדול והגיבור. וכן בכל שאר הדברים שבעולם, ומוכח שהוא הבעל הבית שהבורא הפקיד על הבריאה

שלמה המלך ע"ה כתב את ספר משלי גם הוא לא היה מתלמידי רבי ישראל סאלאנטער... וכך גם בעל חובות הלבבות ובעל מסילת ישרים לא היו מתלמידי... ואם כן ברור שרבי ישראל סאלאנטער לא המציא בעולם את המציאות של מוסר, הוא רק עורר וחיזק את לומדי התורה שצריך לקבוע זמן ללימוד ספרי מוסר.

הדרך בעבודת ה' של רבי ישראל סאלאנטער
אמנם בנוסף לזה היה לרבי ישראל סאלאנטער דרך מיוחדת בענין המוסר. דרך זו היא דרך יקרה וקדושה, והרבה עובדי ה' נתעלו על פי הדרך הזאת. והיא דרך נפלאה כשאר כל הדרכים שהיו בכלל ישראל, שנתחברו על ידי גדולי וצדיקי הדורות, שחידשו דרכים בעבודת ה' ונתפשטו בכלל ישראל על ידי תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם, כמו כן גם דרכו של רבי ישראל סאלאנטער היא דרך קדושה שנתפשטה בחלקים מכלל ישראל.

רבי ישראל סאלאנטער הדגיש כמה ענינים, וביניהם הוא הדגיש מאוד את ענין הזהירות

בענינים שבינן אדם לחבירו' באופן חזק מאוד. כמו"כ הדגיש את הענינים של "ראת העונש" ו'חשבון הנפש', שצריך אדם לזכור שעל כל עבירה יש עונש גדול. הוא הנהיג מנהגים שונים, כגון ההנהגות המיוחדות של 'חודש אלול' ו'יום הדין', וכדומה. כל הדברים הללו הם קדושים ושגבים, ויסודם בדרך הסלולה של רבי ישראל סאלאנטער זצ"ל.

חכמת המוסר היא חכמת עבודת ה'

אבל עיקר המושג 'מוסר' באופן כללי, הוא ענין רחב בהרבה. חכמת מוסר אינה רק 'דרך' אחת, שאם לא משתייכים לדרך זו - אפשר להיפטר מללמוד בספרי מוסר. אלא מוסר היא יסוד בעבודת ה'. אם אתה חושב להיחשב 'בעל מוסר', אל תקרא לספרים הללו בתואר 'ספרי מוסר', אלא תכנה אותם 'ספרי עבודת השם'. כי כל מה שכתוב בתורה ובחז"ל אודות 'עבודת השם' - זה הכל 'מוסר'. כי הלא כל התורה"ק מלאה בעניני מוסר ועבודת השם. המשמעות של לימוד המוסר היא

ב.

ראו מי ברא אלה: התבוננות בבריאה ותכליתה

אלפי חוקרים וחכמים מחכמי אומות העולם, שהשיגו והבינו שהעולם נברא על ידי חכם נפלא מאוד מאוד, שאין שיעור ואין גבול לחכמתו. ואין המדובר כאן מכח הוכחות של מתן תורה - שגם בעיני זה ישנם בעולם מיליוני גוים שמאמינים במתן תורה ויצירת מצרים - אבל כוונתנו אפי' בלא מתן תורה, כי עצם מציאות העולם בלבד כבר מעידה שיש בורא שברא כל אלה בחכמה עצומה שאין כמוה.

הכל מתאים ומדויק

כי אנו רואים שכל העולם כולו מסודר בתכלית הסדר, דבר דבר על אופנו. ואילו יהיה דבר קטן שבקטנים שלא יתאים ולא יהיה מסודר - אפי' דבר קטן מאוד - לא יהיה כלל קיום לעולם! העולם מורכב מאלף אלפים ורבי רבבות פרטים קטנים, והאמת היא שמספר זה הוא קטן מאוד ביחס לכמות האמיתית של הפרטים שהעולם מורכב מהם. יודעי דבר שידעו אפי' מעט מהפרטים שהבריאה מורכבת מהם, יודעים ומבינים שאין לזה שום מספר, זהו 'אין סוף' ממש. ואם אפילו פרט א' מכל הפרטים הרבים הללו לא יתאים ולא יתחבר כראוי - אז העולם יחרב ויעלם כלא היה! בפרט לאור החכמות הידועות כהיום, כגון מה שידוע אודות 'האטום', שכל דבר בעולם מורכב מחלקי 'אטום'. אם הסדר של חלקי 'האטום' לא יהיה ממש מסודר באופן הנכון והמדויק כראוי, אז כל הצירוף יתבטל, והעולם יעלם מאליו!

ואם השמש או הירח לא יעמדו במקום שהם עומדים כהיום, או שהיו זזים מעט ממקומם, ואפי' אם לא יזוזו בהרבה, או שסדרי ה'גלגלים' לא יעמדו במקומם המדויק שהם עומדים כעת - אזי העולם יתבטל לגמרי! וכך קיימים פרטים ופרטי פרטים עד אין שיעור וקצבה. ובקיצור: זהו עולם שלם!

כל עלה - בית חרושת

וכן אם נעמוד להתבונן בכל פרט ופרט מפרטי הבריאה בפני עצמו, נגלה בו בית חרושת שלם. אפי' אם רק נתבונן בעלה אחד שעל העץ, נראה בית חרושת שלם המייצר מין צוקע"ר (סוכר) שנקרא קארבאהידרייט"ש בלע"ז, כדי שהפירות יהיו בריאים ויוזנו את האוכלים. כל עלה הוא בית חרושת בפני עצמו שנברא בצירוף נפלא של חכמה

- הדרכה לחשוב ולהרגיש כפי שנדרש מעובד ה'.

אין מקום לתירוץ "אני אינני בעל מוסר"

אף אחד אינו יכול לפטור את עצמו מלימוד ספרי מוסר, שהרי אלו הם היסודות של כל התורה כולה; וכפי שאמרו חז"ל (ב"ב עה:): "בואו חשבון - בואו וחשוב חשבוננו של עולם". וגם בספרי חסידות מרבוה"ק תלמידי הבעש"ט הק' האריכו בזה, אלא שאין הדברים כתובים ומבוארים באופן אחד וכאן הדברים כתובים ומבוארים באופן אחר, אבל לכולי עלמא זוהי ההתחלה של עבודת ה' וההתחלה של עצם היהדות, ואי אפשר להיפטר מזה.

ונמצא שאין אדם יכול לתרוץ את עצמו בתואנה "אני אינני בעל מוסר". אלא זוהי חובתו של אדם להתלמד לחשוב ולהתעמק בעניני עבודת ה' בעמקות ובשימת לב, כדי לעורר את לבו לכך, ורק באופן זה הוא נחשב ל'עובד ה'". ואדם המונע את עצמו מללמוד בספרי מוסר אינו עובד ה' כלל.

עמוקה, שכל החכמים שבעולם גם יחד לא יוכלו להשיג אפי' מעט מן החכמה הטמונה בבריאה. וכמו כן כל הבריאה כולה, "כולם בחכמה עשית", וכל מה שחכמי הטבע מרבים לחקור יותר בנפלאות הבריאה. עדיין לא התחילו לדעת ולהבין את כל רזי הבריאה. העולם נושא על עצמו חותם של 'חכם אין סוף'.

מיהו בעל הבית בבריאה?

וכאן מתעוררת השאלה, מיהו בעל הבית?! למי שייך כל העולם הנפלא הזה?!

ובכן, אנו רואים שכל העולם מסודר בסדר טוב וישר, דבר דבר על אופנו, לאף אחד בעולם אין שום קושי ותקלות, אבל יש מי ששולט על כולם. ולמשל, הפרות הרועות בשדה אין להן שום קושי! אם לא שהאדם בא ועושה להן קשיים - לא היה להן שום קשיים כלל... אלא שלמעשה ישנו אדם בעולם, והוא עושה לפרות קשיים: הוא מושל עליהן, הוא מכריח אותן לעבוד, הוא שוחט אותן וכו' וכו'. אבל הפרה מצד עצם בריאתה לא היה לה שום קושי, הפרה היתה מתהלכת כל ימיה חייה ורועה בשדה וכו', עד שהיא מתה... "כאשר באו כן ילך". הפרה אינה יודעת מכלום, שום דבר לא מטריד אותה, ואין שום פרה שבעולם הצריכה תרופות לדכאון או עצבים (דעפרעס"ט, נערווע"ז). אין כזה מושג, לפרות אין שום קשיים.

האדם הוא בעל הבית

הבריאה עומדת ומכרזת, שהבורא שברא את הבריאה העמיד בעל הבית על הבריאה, והוא האדם! אנו רואים בבירור שהוא שולט על הבריאה ועושה עם כל אחד מהנבראים מה שברצונו לעשות בהם. עם שכלו יכול האדם לשלוט אפי' על האריה הגדול והגיבור. (זהו מלבד מה שהאריה בטבעו מפחד וירא מפני האדם, וכפי שנאמר (בראשית ט, ב): "וּמִן הַאֲרֶבֶת וְחִתִּיךָ יִהְיֶה עָלֶיךָ כֵּל חַיִּת הָאָרֶץ", חוץ כשלפעמים הבעל חי משתולל ומתפרע, אבל בדרך כלל הוא מפחד וירא מפני בני אדם). וכך גם על הפיל (עלעפאנט). הגדול, האדם שולט עליו. וכן בכל שאר הדברים שבעולם, שהאדם עושה בהם כל מה שברצונו. ומוכח שהוא הבעל הבית שהבורא הפקיד על הבריאה.

הבריאה מעידה שהאדם הוא תכליתה

גם שאר חלקי הבריאה מעידים על כך. השי"ת

ברא כוחות נסתרים נפלאים בבריאה, כי בעולם קיימים הרבה כוחות נסתרים פשוטים, ובזמנינו הכוחות הללו מתגלים יותר ויותר. **לדוגמא:** קיימים כל כך הרבה דברים בעולם שאין בהם תועלת כפי שנבראו, אבל אפשר להפיק מהם תועלת גדולה ועצומה, לדוגמא, פחמים ודלק (קוילן, אויל) וכדו'. כל הדברים הללו יש בהם תועלת רק אם יש מי שיועד איך להשתמש בהם, **והאדם הוא היחיד בין כל הברואים שיועד ומבין האידך להשתמש בכל הדברים הללו ולהפיק מהם תועלת!**

והאדם אכן משתמש בכל הדברים הללו! יש מקומות ותקופות שבהם קר מאוד, ולא היה אפשר להתיישב ולדור שם, עד שבא האדם ולקח דלק ופחמים, ובעזרתם הוא מייצר חום, וכך הוא מיישב את העולם, ועי"ז אפשר לחיות ולדור גם בארצות הצפון שבהן הקור גדול מאוד.

בדורות האחרונים נתגלו עוד הרבה כוחות נסתרים, כמו עלעקטרי"ק, קרני לעזע"ר וכדו', שהם כוחות נסתרים קיימים בבריאה. כל הדברים הללו נתגלו רק על ידי האדם! כי הוא בעל הבית על הבריאה! נמצא שכל הבריאה מעידה שהיא צריכה להתנהל על ידי האדם, מפני שהכל נברא לצרכו ולתועלתו של האדם.

תכלית הבריאה בהשקפה של פנימיות התורה
זוהי הדרך להתבוננות על הבריאה ועל העולם בהשקפה נכונה. ואם כן צריך להמשיך ולהתבונן עוד: למה השי"ת ברא את העולם? ולאיזה צורך מסר את העולם שיתנהל על ידי האדם? ואיך העולם מתנהל ומתנהל? וכן הלאה והלאה.

התשובות לכל השאלות הללו כתובות בתורה הק'. וכפי מה שמרבים בלימוד התורה, זוכים ליותר הבנה ויותר בהירות בעניינים הללו. ובפרט אם זוכים ללמוד פנימיות התורה ולהבין את סודות הבריאה, מה התרחש ב'שבירת הכלים', ומה גרם ל'מיעוט הירח', ומה נשתלשל בעולם בעקבות 'חטא אדם הראשון' ולאחר מכן ב'דור המבול' וב'דור ההפלה', וכל מה שהתרחש בבריאה במשך אלפי שנות קיומה.

כמו כן מבואר בפנימיות התורה כל מטרת הבריאה והשתלשלותה, שאכן תגיע בימות המשיח. מה המשמעות של 'ביאת המשיח', ומה המשמעות של 'משיח בן יוסף' ושל 'משיח בן דוד'. מהו 'עולם הבא' ומהי 'תחיית המתים'.

כאשר לומדים ומתעמקים בפנימות התורה, זוכים להבין שהבריאה עומדת ומתנהלת לפי תכנית שלימה, כל מה שמתרחש בבריאה היא חלק מהתכנית הכוללת הזאת, שהכל קשור עם האדם, והאדם אינו רק חלק מהתכנית, אלא הוא העיקר של כל הבריאה, וכל הבריאה סובבת סביבו, וכפי שאמרנו חז"ל (סנהדרין ז, א): "כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם".

השער להבנה הוא בלימוד חסידות ופנימיות התורה - אך ההתבוננות אפשר להשיג כבר כעת

זהו עיקר ההתבוננות בחכמת המוסר שצריך להשיג ולקנות, וכאמור שהשער להשגת השגות אלו נמצא בלימוד בספרי חסידות, ואח"כ כשבמשך

השנים מתעלים יותר וזוכים ללמוד גם פנימיות התורה, אז נפתחים השערים יותר ויותר. אבל אפ"ל רק מהידיעות שיועד כעת - עוד טרם שלמד אדם ספרי חסידות - כבר יכול לזכות לקבל 'התבוננות' בבריאה. כי יש מספיק כלים וידיעות כדי לקבל השקפה רחבה על העולם ועל תכלית הבריאה.

באמצעות ההתבוננות הזאת יכול אדם להתהלך בעולם בעיניים פקוחות, לא בתרדמה וחוסר ידיעה מה מתרחש כאן בעולם, אלא בהבנה ברורה מהו העולם ומה מתרחש כאן. זהו היסוד הראשון - ההתבוננות בתכלית הבריאה.

התבוננות בעניינים פרטיים בעבודת ה'

ולאחר שכבר זוכים להגיע למסקנה שקבע קהלת: "סוף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע אֶת הַאֱלֹקִים יִרָא וְאֶת מַצּוֹתָיו שְׁמוֹר כִּי זֶה כֹּל הַאֲדָמָה", וכבר יודעים ומבינים עד היכן הדברים מגיעים, ועד כמה הדברים חשובים ונחוצים, עד כדי כך שבאמת לא שייך להתקיים בלא זה, ובלא עבודת ה' אזי "למה לי חיים" - אזי מתחילים בהתבוננות מקיפה בכל החלקים של עבודת ה' מה הגדר של 'תורה לשמה?' מהי 'אהבת השם?' מהי 'יראת השם?' עד כמה צריך להיות ירא וחרד? באיזה זמן צריך להיות 'פרום' ובאיזה זמן לא? שגם זאת חכמה גדולה - מפני שצריך לדעת שלא תמיד צריך להיות 'פרום', וצריך להיות חכם גדול ומבין בתחבולותיו של היצר הרע, שהוא ערמומי מאוד ובעל תחבולה עצום (כדלהלן).

נקודות:

פעמים רבות מדברים בענייני מוסר ועבודת השם, אבל למרבה הפלא, אנשים אשר היו צריכים לשמוע את הדברים - אינם שומעים, הם אינם רוצים לשמוע. ולעומת זאת דוקא האנשים שאינם צריכים לשמוע - הם שומעים טוב את הדברים, ולפעמים שומעים 'טוב מיד'... והדברים מזיקים להם

בתחבולות תעשה מלחמה: התחכמות נגד ערמוניות היצר

החכמה להבחין בתחבולות היצר

מתוך ההתבוננות הראשונה שהזכרנו לעמוד על ערמוניות של היצר הרע - אם נלמד ונתעמק בה - נגיע למסקנה שיש כאן מלחמה בין שני מחנות: מחנה של קדושה כנגד מחנה של הסטרא אחרא. ושני המחנות נלחמים ביניהם בכל מיני תחבולות שקיימים בעולם, ועל כן נדרשת גם התבוננות וחכמה גדולה להתמודד עם תחבולות היצר. כי היצר הרע הוא בעל תחבולה ערמומי נורא ואיום, וצריך להיות חכם גדול ובעל תבונה כדי להבחין ולעמוד על כל המכשולות הגדולים אשר הוא מעמיד לפני האדם. הידיעה הזאת והיכולת להבחין בתחבולות היצר הרע, היא 'חכמה', ואף היא חלק מחכמת המוסר ועבודת ה'.

ואמנם כמעט בכל ספרי המוסר, ובכלל ברובא דרובא מהספרים שמבארים כל עניני עבודת השם - מדובר רבות אודות יצר הרע 'רגיל': היצר הרע שאינו מניח ללמוד ואינו מניח להתפלל, שמפתה את האדם להיות בעל גאווה, ועל דרך זה כל שאר הנסיונות הרגילים. ספרי המוסר מדברים רבות אודות היצר הרע הזה, ואכן באמת צריך לדבר אודות היצר הרע הזה, מפני שהוא הרי היצר הרע 'רגיל' והעיקרי. אבל לפעמים מוצאים בספרים שהם מדברים אודות היצר הרע מסוג אחר, והכוונה על יצר הרע 'הערמומי' שהוא בעל תחבולה, וגם היצר זה יודע היטב היטב את מלאכתו...

דוגמה מתחבולות היצר להרבות בלימוד התורה

נביא בזאת דוגמא בכדי להבין עד כמה היצר הרע הוא בעל תחבולה נורא, דוגמא שמצויה מאוד בדורנו: פעמים רבות מדברים בענייני מוסר ועבודת השם, אבל

למרבה הפלא, אנשים אשר היו צריכים לשמוע את הדברים - אינם שומעים, הם אינם רוצים לשמוע. ולעומת זאת דוקא האנשים שאינם רוצים לשמוע - הם שומעים טוב את הדברים, ולפעמים שומעים 'טוב מיד'... והדברים מזיקים להם.

לדוגמא, כשמדברים אודות חשיבות לימוד התורה, עד כמה שלימוד התורה הוא דבר נפלא, ויש להוסיף בלימוד התורה עוד ועוד, ואפ"ל אם למד אדם תורה הרבה עדיין לא יצא ידי חובתו, כי אין שיעור עד כמה צריך להרבות בלימוד התורה, וצריך להיות בודד 'לא פסיק פומיה מגירסא' וכו'. מה היתה הכוונה בשיחה זאת? הכוונה היתה להיות שרוב אנשים באמת אינם לומדים מספיק, והם מתעצלים בלימוד התורה, כי אינם מבינים את חשיבות התורה, ואינם מתייגעים בלימוד התורה - על כן דיברו אודות חשיבות לימוד התורה ועד כמה צריך להתייגע בלי סוף.

אבל למעשה, מי שומע את הדברים! חלק מהציבור שצריכים לשמוע את זה בודאי ישמעו ויבינו ואכן יתעוררו להתחזק בלימוד התורה, ויש מהם שישמעו את הדברים באופן חלקי, ויתחזקו רק במעט, אבל לעומת זאת חלק גדול מהציבור לא יבינו ולא ישמעו כלל וכלל, והם אפ"ל לא רוצים לשמוע. ולכן צריך להשקיע עבודה קשה ולומר

את הדברים שוב ושוב, ולהלהיב יותר ולהסביר בהרחבה - את גדולת ומעלת חשיבות התורה הק' - עד שיתעורר לבם להוסיף בלימוד התורה. אלא שלאידך גיסא יהיו שם כמה בחורים, שישמעו היטב את הדברים, או בהגדרה מדויקת יותר: הם ישמעו רע את הדברים... עד כדי כך, שלאחר השיחה הם יתחילו להיות "לא פסיק פומיה מגירסא", הם יתעוררו מהדברים יותר מדי - הם ימעטו באכילה וימעטו בשינה, וישקיעו את עצמם בלימוד באופן שהם עלולים להגיע ממש לידי מצב של 'שבירת הכלים' - ה' ירחם.

ברור שהם לא היו צריכים לשמוע את הדברים כלל. הדברים לא היו מיועדים אליהם. אבל היצר הרע הוא 'בעל תחבולות', וממש כפי שהוא משפיע על רוב בני אדם 'לא' ללמוד, הוא בא אל האנשים הללו - שהוא יודע בכיור וללא שום ספק שהם לא ישמעו לעצתו לא ללמוד - להם הוא הופך את הקערה על פיה... הוא משפיע עליהם 'כן' ללמוד! ודוחף אותם ללמוד בצורה מוגזמת! כי כשם שהיצר הרע יודע לבלבל את האדם ולהשפיע עליו שלא ללמוד - הוא יודע גם לבלבל את האדם ולהשפיע עליו שירבה בלימוד יותר מדי.

דוגמא מבלבול היצר בעניני קדושה

הדברים שייכים גם לעניני קדושה וטהרה: לפעמים מדברים אודות 'קדושת הברית'. רבותינו מיעטו לדבר אודות העניינים הללו של 'קדושת הברית', מפני שנקטו שעדיף לא לדעת מהנושא כלל, ועדיף שלא להתעסק בזה, ורק צריך להשתקע בתורה ובעבודת ה', וממילא לא יהיה שום מכשול ושום פגם. אבל בזמן הזה לדאבון לב המצב הוא שצריך לדבר אודות העניינים הללו. ועל כן כאשר

היסוד העיקרי של חכמה זו הוא: שלא להסיח את הדעת! אמנם די שלומד מוסר זמן קצר, אך צריך שהדברים יהיו קבועים במוחו תמיד. אם אינו מסיח את דעתו מזה, אזי במשך הזמן שהוא חי ועובר את נסיון החיים - הוא יהיה חכם יותר ויותר, ובכל יום ויום תוסף לו יותר יראת ה'. אם הדברים חקוקים במוחו - אזי הוא מתעלה מאליו

מדברים אודות חומר הענין של 'קדושת הברית', הכוונה היא בזה שהלואי שאותם צריכים לשמוע ישמעו ויבינו ויושפעו לטובה. אבל לפעמים קורה שדוקא אותם שלא היו צריכים לשמוע הם אלו ששומעים... וזה גורם להם להיות לחוצים ועצבים, עד כדי כך שכאשר הולכים ברחוב סוברים במשך כל הזמן שהם רואים אשה. ובכל מקום שהם הולכים סוברים שדעתם מבולבלת בהרהורים, וזה מעציב ומלחיץ אותם, שסבורים על כל דבר שהם נכשלים, אבל האמת שזה רק עצבים.

ועל כן צריך לדעת שהיצר הרע הוא בעל תחבולות, וממש כשם שהוא מטריד ודעם אחד 'שלא' יהיה שומר הברית, כמו כן יבוא לאדם אחר ויציר לו את כל הגיהנום כולו כנגד עיניו, ויטריד אותו 'שכן' יהיה שומר הברית גדול. והוא אותו יצר הרע, ואין ביניהם שום הבדל.

דוגמא מבלבול היצר אודות פניות

הדברים הללו אמורים גם אודות 'פניות': לפעמים יש אדם שהרגיל את עצמו להתפלל בחשק ובקול רם, בהתלהבות ובתשוקה גדולה, ממש תפלה נפלאה ומתוקה, והסובבים אותו מתעוררים מתפללו ושואבים חיזוק מתפלה נפלאה כזאת. בא היצר הרע ומבלבל את דעתו: "אוי! אתה מלא בפניות! אתה מתפלל בקול רם, מפני שאתה רוצה שהסובבים אותך יחשבו ל'עובד ה'!' עדיף שתתפלל בלחישא ובחשאי שהסובבים אותך לא ישמעו ממך שום מילה!..."

וראה זה פלא! לפתע היצר הרע נהפך להיות 'בעל מוסר', פתאום הוא התחיל לחשוש מפני פניות... ואם האדם ישמע לעצתו, הכל יסתיים... הוא כבר לא יתפלל... שהרי אינו יכול להתפלל בחשאי.

מה משיבים ליצר הרע כזה? חייבים להקנות את שינוי ולסתום את פיו, ולומר לו כך: "ויכי צריך אני להיות כולו אמת?" לא! אינני צריך להיות אמתית לגמרי! הלא אתה בעצמך כל כולך שקר ומרמה! נו, גם לי מותר שיהיה בפי מעט שקר... אתה מחפש את האמת - אז בבקשה תתכבד ותהפוך אתה להיות כולך אמת...

ועל דרך זה, ישנן דוגמאות רבות עד אין שיעור, שניתן לראות ולהבין שהיצר הרע הוא בעל תחבולות נורא, ובא בערמומיות ורמאות. הוא מכיר היטב את מלאכתו, הוא יודע את מי להטריד באיזו צורה, ובאיזה אופן לרמות כל אחד ואחד. הוא מבין שאדם אחד קל להפיל בפח בדברים מסוימים, ואת חבירו קל לבלבל באופן הפוך. וגם את אותו האדם עצמו, יש תקופות ומצבים שהיצר מדבר אליו בשפה אחת ויש תקופות שהוא מדבר אליו בשפה אחרת לגמרי. ועל כן צריך אדם להיות חכם גדול כדי להיזהר ולהישמר שלא ליפול ברשתו של היצר הרע.

ענפים וענפי ענפים

אלו הם רק חלק מהפרטים עד כמה יש צורך ב'חכמה' לצורך עבודת ה', ועד כמה צריך להשקיע מוח כדי להבחין באיזה מצב דבר מסוים הוא מצוה ובאיזה מצב הוא עבירה. ועל דרך זה קיימים עוד ועוד פרטים רבים: איך זוכים להגיע למדרגות באהבת ה'? איך ניגשים לשבת קודש? איך ניגשים לקראת יום טוב? וכו' וכו'. בעבודת ה' הרי קיימים כל כך הרבה ענפים וענפי ענפים.

זהירות שלא להסיח דעת

ובאמת כל הדברים הללו כבר כתובים בספרי"ק חובות הלבבות ומסילת ישרים. אבל צריכים ללמוד את הענינים הללו בעיון. ואם אכן לומדים זאת בעיון ובהעמקה, אזי באמת מבינים את הדברים באופן שונה לחלוטין. ההבדל הוא רק בכך שחכמה זו היא מין חכמה שלא נדרש ללמודה במשך שעות ארוכות כשאר החכמות, ודי בשעה קצרה. אולם לעומת זה היסוד העיקרי של חכמה זו הוא: שלא להסיח את הדעת! אמנם די שלומד מוסר זמן קצר, אך צריך שהדברים יהיו קבועים במוחו תמיד. אם אינו מסיח את דעתו מזה, אזי במשך הזמן שהוא חי ועובר את נסיון החיים - הוא יהיה חכם יותר ויותר, ובכל יום ויום תוסף לו יותר יראת ה'. אם הדברים חקוקים במוחו - אזי הוא מתעלה מאליו. זהו המהלך לעבודת ה', שיהיה באופן שלא יהיה מצב של היסח הדעת. ומשם ואילך זוכה להתעלות יותר ויותר באהבת ה' ויראת ה'.

• פעם אחת הודיע הרה"ק הרבי ר' אליעזר מדויקוב זי"ע שהוא מתעתד לשהות בשבת אצל הרה"ק מצאנו זי"ע. בשמוע זאת בנו הרה"ק מראזוואדוב זי"ע, הקדים ונסע לצאנו כמה ימים לפני שבת, בכדי להיות שם לפני בוא אביו. והנה בשהותו שם שמע את החסידים מספרים כי הרה"ק מצאנו אמר שזכה לראות את רבו הרה"ק מראפשיץ זי"ע בהקיץ [והיה זה כבר הרבה שנים אחר פטירתו של הרה"ק מראפשיץ], ודבר זה היה נחשב לחידוש בעיני הרה"ק מראזוואדוב.

והנה דרכו של הרה"ק מצאנו היתה אשר בבוא אליו אדם גדול, היה מקדים לקבל פניו טרם יבוא הוא אליו. ולכן מיד כאשר הגיע הרה"ק מדויקוב לעיר צאנו, הלך הרה"ק מראזוואדוב אל האכסניא כדי להיות שם עוד קודם בואו של הרה"ק מצאנו, וכיקש מאביו שישאלו על אודות דברי החסידים כי זכה לראות את הרה"ק מראפשיץ בהקיץ.

כאשר הגיע הרה"ק מצאנו, מיד קידם אותו הר"א בכבוד, וענה ואמר: 'אָה! וואס מאכט דער מחותן? זעצט אייך אוועק' (אָה, מה שלום המחותן, התיישבו נא). בתוך הדברים פנה אל הרה"ק מצאנו ואמר לו: 'מחותן, איך וויל אייך פרעגן א שאלה, איך בעט אייך איר זאלט מיר ענטפערן דעם אמת' (מחותן, רוצה אני לשאול ממכם שאלה, ואני מבקש ממכם שתענו לי את האמת). ענה הרה"ק מצאנו: 'אויב ס'וועט מיר טויגן...' (אם זה יבא לי בטוב...). אמר לו הר"א: 'עיינ ניין, איך בעט דער מחותן זאל מיר טאקע ענטפערן דעם ריינעם אמת' (לא לא, אני מבקש כי המחותן אכן יענה לי את האמת הברור). השיב הרה"ק מצאנו: 'אָה, אז דער מחותן פארלאנגט דעם אמת, וועלן מיר ענטפערן דעם אמת' (אָה, אם המחותן תובע את האמת, אכן ענה את האמת). שאלו הר"א: 'איר האט געזעהן מיין טאטן בהקיץ?' (אתם ראייתם את אבי בהקיץ?), הודעו הרה"ק מצאנו ואמר: 'חס ושלום! מי אָנְכִי איך זאל זעהן א נשמה בהקיץ?' (ח"ו! מי אנכי שאראה נשמה בהקיץ?). טען הר"א ואמר לו: 'חסידים שמרעסין אז איר האט געזעהן דעם טאטן בהקיץ'

הוסיף הרה"ק מצאנו ואמר: 'אמאהל האב איך געהאט א מדרגה, איך האב אים געזעהן אין חלום. האב איך עס אמאהל פארציילט, זייט דעמאלס זעה איך אים נישט אין חלום' (בעבר היה לי מדרגה, שהייתי רואה אותו בחלום. ופעם סיפרתי זאת, ומאז אין אני רואה אותו בחלום). אמר לו הר"א: 'זעהן אין חלום איז ביי אייך א מדרגה?! איך טוה נישט צו קיין אויג קיין שום נאכט, אין איך זאל נישט זעהן דעם טאטן' (לראות בחלום הוא מדרגה אצלכם?! אצלי לא קורה שאעצום את עיני ולא אראה את אבי בחלום). ואכן ידוע כי הר"א היתה לו מדרגה מיוחדת בענין החלומות, עד שאביו הק' היה מכנה אותו 'מיין בעל החלומות' (בעל החלומות שלי).

פרנס **השבוע** **\$1,200**

זכות הדפסה \$500 **זכות הפצה \$180**

איר קענט איבערגעבן אייער נדבה 24 שעה אויפ'ן אויטאמאטישן סיסטעם

347.662.3229

קוד: 778.200.8085 ארה"ק: 0765993813 ענגלאנד: 01293222207

אדער רופט די פאלגנדע נומער,

ווי אויך פאר גרעסערע זכותים: **347.628.6055**

איבער 8,000
גליוני 'דעהו'

ברענגט חיזוק און חיות רוחניות
פאר טויזענטער
בחורים און אינגעלייט ווענטליך

איר ווילט זיכער האבן א חלק!

♦ מגיבת גליוני דעהו וארא • נא • נשלה • לזכות את הרבים ♦